

**DİNDARLIK EĞİLİMLERİ İLE TURİZMİN ETKİLERİNİN ALGILANMASI
ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

*A RESEARCH ON THE RELATION BETWEEN RELIGIOSITY TRENDS AND
PERCEPTION OF TOURISM IMPACTS*

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman AĞRAŞ

Düzce Üniversitesi, Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
suleyman.agras@duzce.edu.tr, Düzce/Türkiye

Prof. Dr. Said KINGİR

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Turizm İşletmeciliği,
saidkingir@hotmail.com, Sakarya/Türkiye

Öğr. Gör. Eyüp AKTÜRK

Düzce Üniversitesi, Akçakoca Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel
İşletmeciliği eyupakturk@duzce.edu.tr, Düzce/Türkiye

ÖZ

Bu çalışmada Türkiye'nin üç önemli turizm destinasyonu olan ve herbiri farklı turistik ürün kapasitesine sahip Antalya, Trabzon ve Nevşehir illerinde yaşayan vatandaşların dindarlık eğilimi ile onların turizmin etkilerine yönelik algılamaları arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Nicel araştırma yönteminin izlendiği çalışmada veri toplamak aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı ve keşfe yönelik istatistiksel analizler kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinin araştırma bulgularında farklılık oluşturup oluşturmadığı ortaya konulmuştur. Ulaşılan sonuçlar, dindarlık eğilimlerinin turizmin ekonomik ve çevresel etkilerinin algılanması arasında ilişkilerin bulunduğunu ve cinsiyet, medeni durum, yaş gibi demografik değişkenlere göre katılımcıların dindarlık eğilimleri ile turizmin etkilerine yönelik katılımlarının farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dindarlık, Dindarlık Eğilimi, Turizmin Etkileri.

ABSTRACT

In this study, the relations between the perceptions of the effects of tourism and religiosity of the citizens living in the provinces Turkey's three major tourism destination with their different tourist product capacity, Antalya Trabzon and Nevşehir were discussed. The questionnaire was used as the data collecting tool in the survey where the quantitative research method was followed. Descriptive and exploratory statistical analyzes were used in the analysis of the obtained data. The research revealed that the socio-economic and demographic characteristics of the participants did differ in research findings. The results showed that there was a relationship between religiosity tendencies and perception of economic and environmental influences of tourism, and demographic variables such as gender, marital status and age indicated that participants' religiosity tendencies and participation in tourism effects differed.

Keywords: Religious, Religion Orientation, Tourism Effects.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu doğumundan itibaren birçok gereksinimine sahip olmaktadır. Bunlar arasında fizyolojik ihtiyaçlar gibi (beslenme, barınma, vb.) olguların yanında, inanma ihtiyacı da ön plana çıkmaktadır. Bu durum da dinleri gündeme getirmektedir. Dünya üzerinde birçok inanç ve birçok ibadet biçimi söz konusudur. Her dinin kendisine göre uygulamaları ve bu dine inananların da inanma seviyeleri bulunmaktadır. Bir din kendi içerisinde dindarlık seviyelerini belirlerken, dinler arasında da çeşitli dindarlık düzeyleri ortaya çıkmaktadır. Dindarlık olgusu birçok farklı kaynaktan beslenmektedir. Her bir uzmanın kendine göre farklı bir din tanımı olduğu ve buna bağlı olarak da dindarlığı bu tanıma göre şekillendirdiği görülmektedir. Böylelikle farklı dindarlık kaynakları gün yüzüne çıkmaktadır. Farklı din ve dindarlık tanımları da, dindarlığa ait kaynakların farklılık gösterdiğini kanıtlar nitelik taşımaktadır(Karakaya, 2008:25).

Turizm olgusu ise, çalışma içerisindeki bir diğer önemli olgu niteliğindedir. Turizm, günümüz koşullarında gerek yurt içi ve gerekse yurt dışı olarak, ülke ekonomilerine, sosyo-kültürel hayata ve politik ilişkilere etkilerde bulunmaktadır. Türkiye ise, gerek kış turizmi, gerek yaz turizmi ve gerekse inanç turizmi açısından geniş bir yelpazeye sahip bulunmaktadır. Yörelere turistik faaliyet potansiyellerinin yanı sıra, turistleri o bölgeye çekecek ya da o bölgeden uzaklaştıracak birçok etmen olduğu da bilinmektedir. Bu çalışmada, Antalya, Trabzon ve Nevşehir illerinde yaşayan yerel toplumun dindarlık eğilimlerinin turizmin etkilerine yönelik tutumlara etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Dindarlık olgusu, din-turizm ilişkisi ve üç ilin yerel toplumunun konuya ilişkin bakış açısı mercek altına alınmaktadır. Çalışmanın temel amacı, üç ilde yaşayan yerel toplumun dindarlık eğilimleri temel alınarak bölge halklarının turizmin etkilerine yönelik değerlendirmelerinin ölçülmesidir. Çalışmanın bulguları ve yapılan değerlendirmeler, Antalya, Trabzon ve Nevşehir illerinde ikamet eden vatandaşların tutumları üzerinden yapılmıştır.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

2.1. Dindarlık Olgusu

Din, bireylerin kutsal olanla ilişkisi olarak ifade edilmektedir. Din ve dindarlık olgularından kasıt ise, şahsi bir seçim olduğu ve vicdan meselesi olarak görüldüğü gerçeğidir. Objektif bakış açısıyla din, toplumun bağlandığı uygulamalar ve inançlar bütünü şeklindedir (Günay, 2000). İnsanlar din olgusu çerçevesinde, yaratıcı olarak inandıkları üstün güce inanmaktadırlar. Ayrıca, yapacakları ibadetleri ve bu ibadetlere göre davranışlarının nasıl şekilleneceğine dair inanışlarını yönlendirdikleri yol, din olgusu ile ifade bulunmaktadır(Bilgin, 2014:76). İzafta bir kavram olarak dindarlık ise, din ve din ile kavramlardan bağımsız olarak düşünülmemektedir. Bireysellik olgusu ile çevrelenen dindarlık olgusu, dinin insan yaşamına ne denli etkide bulunduğu ve yerleştiğine dair derecelendirmeyi de kapsamaktadır (Kurt, 2009:2).

Dine farklı bakış açılarından bakıldığında din, insan yaşamını çevreleyen, belirli koşullarda, belirli kural, emir ve yasaklar getiren, bireylere çeşitli dindarlık perspektifleri sunan, sınırları bazen çok esnek, bazen çok sert olmakla birlikte, bazen dinamik ve bazen de statik hayat döngüsü sunan öğretiler bütünüdür (Bilgin, 2014:76). Dindar olma olgusu din sosyolojisi araştırmasında birçok farklı anlam teşkil etmektedir (Köktaş, 1993:62): Bazı tanımlamalar yapıldığında;

- ✓ Dindar kişi, inandığı ilke, kural, emir ve diğer sembolleri içselleştirerek yaşamı içerisinde sindiren ve bunları yaşamının her anına yansıtarak uygulamaya koşan kişidir(Ayverdi, 2008:726).
- ✓ Mensup oldukları ve inandıkları dinin gereklerini yerine getiren insanların, bazı hareketlerden emirler nedeniyle uzak durmaları, bazı olguları ve ibadet biçimlerini benimsemeleri şeklinde de tanım bulunmaktadır (Subaşı, 2014).

Dindarlığın Oluşum Süreci: Bergson, dinleri anlamak için öncelikle bir sınıflama yapmanın şart olduğunu belirtmiştir. Ona göre, dinler iki başlık altında ele alınabilir. Birincisi, insanın çaresizliğine paralel olarak ortaya çıkan ve daha çok koruyucu bir fonksiyon üstlenen statik dinlerdir. Bunlar, daha çok cemiyet-halk dinidir ve bir kapalılığı ifade eder. İkincisi, –genelde “semavi” olarak adlandırılan– vahiy kaynaklı dinamik dinlerdir. Bu dinler, bütün insanlığa açıktır. Hıristiyanlık ve İslamiyet buna örnek olarak verilebilir (Sezer, 1981). Dindarlık olgusunun etkileri açısından sosyal, yaşama ve hissetme açısından ise bireysel olduğu düşünülmektedir. Bireysellik bağlamında, ortaya çıkardığı sonuçlar açısından nesnel ve gözlemlenebilir bir yapıyı ihtiva etmektedir (Onay, 2004:197). Birçok konuda olduğu gibi, bu sürecin de ailede başladığını düşünmek mantıklı olmaktadır. Bireyin zaman içerisinde edindiği çevrenin de etkileri ile inanç sistemi yavaş yavaş beynindeki yerini almaktadır. Bireyin eğitim hayatı, iş çevresi ve bağlı bulunduğu sosyal ortamları da inanç sisteminin yerleşmesinde büyük rol oynamaktadır.

Dindarlık olgusu, bazı nesnel araçlar vasıtası ile insanın insandan ya da bir topluluktan ne denli dindar olduğunu tespit etmek çabası şeklinde doğmaktadır. Aynı zamanda bir derecelendirmeden de söz etmek mümkündür. Bu derecelendirme de, din, dindarlık ve dindarlık ölçütlerine ne gibi anlamlar yüklendiğine bağlı olarak değişim göstermektedir (Köktaş, 1993:62). Kişi, dindarlığı gerek özel yaşamında ve gerekse kamusal alan içerisinde uyguladığı dini kural ve inandığı olgularla temsil etmekte ve yaşamaktadır (Bilgin, 2003:195). 1930'lu yılların başlarından itibaren empirik bir biçimde incelenen dindarlık ve dini çevre çeşitliliği, günümüz koşullarında ise birçok alana yayılmış ve farklı araştırma çevrelerinin konusu haline almıştır (Demerarh, 1976:336).

Dindarlığı Etkileyen Faktörler: Dindarlığı etkileyen birçok faktör mevcuttur. Bunları dönemsel ya da bölgesel ele almak mümkündür. Örnek verilecek olundığında, 1940'lı yıllarda dindarlığı belirleme konusunda bireylerin kiliseye gitme sıklığının yanında inancını uygulamaya yönelik yoğunluğu da ölçek olarak kabul edilmektedir (Demerarh, 1976:341). Burada dini pratiklerin ne ölçüde uygulandığı sorgulanmakta ve kanıt olarak görülmektedir. Bir diğer görüşe göre, dindarlık olgusu değerlerden büyük ölçüde etkilenmektedir. Dinler, kendilerine mensup olan kişi ya da toplulukları çeşitli değerler etrafında toplama amacı gütmektedir. Değerler ile dindarlık ilişkisi doğru yönde bir ilişki olarak kabul görmektedir. Örneğin, bazı dini figürler hayranlık ve saygı uyandırmak sureti ile daha fazla dikkat çeker ve önemsenir. Yani diğerlerine göre daha fazla değer teşkil etmektedir (Saroglou ve diğ., 2004:721). Din ve toplum ilişkisine bakıldığında, din topluma etkide bulunmaktayken toplum da dine etkide bulunmaktadır (Wach, 1987:14). Olumlu ya da olumsuz şekillerde iki olgu birbirini etkilemekte ve bu etkilerin de bazı sonuçları bulunmaktadır.

Dindarlığı etkileyen faktörler arasında (Kurt, 2009:2), cinselliğe bakış, aile sosyalleşmesi, eğitim, cinsiyet, medeni durum, yaş, coğrafi bölge, sosyo-ekonomik statü, kırsal hayat-kent hayatı ayrımı gibi olgular yer almaktadır. Belirtilen faktörlerin yanı sıra, bireylere ait arkadaş çevresi ve akrabalar gibi etkenlerin de önemli rol oynadığı düşünülmektedir. Ayrıca, yaşanan yer ve burada yaygın inanış biçimleri de kişi ve toplumları etkisi altına almakta ve değiştirmektedir. Aileye ait gelir düzeyi de diğer belirleyici aktör konumundadır. Eğer birey kendi geçimini sağlıyor ise kendi gelir düzeyi etkenler arasında kabul edilmektedir.

Dindarlığın İşlevleri: Din olgusu, kişiliğin ve benliğin şekillenmesinde büyük rol oynamaktadır. Ayrıca, sosyalleşmede de din faktörü büyük önem taşımaktadır. Ahlak ve karakter terbiyesi olarak karşımıza çıkan din olgusu, bireysel bir uygulama olarak da ifade bulmaktadır. Dinin işlevleri arasında (Tümer ve Küçük, 1993:39-41): insana güç vermesi, cesaret ve güven aşılması, psikolojik rahatlama sağlanması ve iç rahatlığı vermesi sayılabilmektedir. Dindarlık eğilim (dindarlık) konusundaki araştırmalar bu olguların pek çok faktörle ilişkili olduğunu göstermiştir. Tablo 1'de dindarlık olgusunu etkileyen faktörlere ilişkin özet açıklamalar sunulmuştur.

Tablo 1: Dindarlık Olgusunu Etkileyen Faktörlere İlişkin Araştırmalar

Yazarlar	İlişkili Faktör	Açıklama
Erikson, (1984:1-8.)	Aile	Dini düşüncenin pratik görünümünden birisi de bireyin inancını sosyal alanda gerçekleştirmeye sevk etmesi şeklinde gündeme gelmektedir. Elbette aile de bu noktada büyük bir itici güç konumundadır.
Kımtar (2008:192) Karaca (2000:347) Bayyigit, (2001:10-22)	Cinsiyet	İnanç ve ibadet alışkanlıklarını yerine getirme durumlarına göre, Erkeklerin kadınlardan önde olduğu, kadınların yüksek öğrenim görmekte olmaları ya da yüksek öğrenimi bitirmelerinin bu konuda etkili olduğu, Üniversiteye giden öğrenciler arasında cinsiyet farklılıklarında önemli değişimler görülmüştür. İbadet ve namazlarını yerine getirme konusunda ise, erkeklerin kızlardan sayıca üstün olduğu tespit edilmiştir.
Chatters (2000:339) Hardy ve Raffaelli (2003:737)	Cinsellik Algısı	Ergen dindarlığının araştırıldığı çalışmalarda ise, dindarlık ile cinselliğin birbirlerine tek taraflı etkide bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Dindarlığın cinsellik üzerinde etki sağladığı, cinselliğin ise dindarlığı etkilemediği sonucuna varılmıştır.
Arslan (2004:212-214) Uysal (1996:104) Koç (2008: 204)	Medeni Durum	Popüler dindarlık araştırması açısından evlilerin daha dindar olduğu, Kadın dindarlığına ilişkin araştırmada, kadının dini davranışları ve yoğunluğu bakımından daha dindar oldukları, İç güdümlü ve dış güdümlü şekilde yapılan araştırmaya göre, evli çiftlerin dindarlık eğiliminin bekârlara göre daha yüksek olduğu, Bekârlar ve boşanmışların bu oranın gerisinde kaldıkları tespit edilmiştir.
Acar ve diğ. (1996:48)	Yaş	Ahiret inancının yaş ilerledikçe daha baskın hale geldiği ve dindarlığı etkisi altına aldığı düşünülmektedir
Günay (1999)	Coğrafi Alan	Kırsal kesimde, Namaz ve oruç gibi ibadetlerini yerine getirenlerin oranı kentsel kesimdekilerden daha fazladır. Kırsal kesimden kente yerleşenlerin ise, kentte yaşama süreleri uzadığında onların ibadetlerini yerine getirme oranlarında da ciddi bir düşüş tespit edilmiştir.

Çelik (2003)	Eğitim Düzeyi	Eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte, dini tutum ve davranışlarda azalmanın yaşandığı ifade edilmektedir. Bunun yanında, eğitim değişkeninin dini bireyselleşmede ve bilgi boyutunda da değer teşkil ettiği bilinmektedir
Köktaş (1993)	Sosyal ve Ekonomik Statü	Orta düzeydeki ve ortanın altındaki gelir gruplarına sahip olan insanların, İslam olgusu hakkında verdikleri olumlu yanıtların diğer gruptakilere göre hayli yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır

Dinlerin dünyaya karşı takındıkları tutumları belirleyen zihniyet, buna mensup olanların tüm sosyal hayatına yön veren en önemli unsurların başında gelmektedir. Bununla birlikte, dinin, zihniyet oluşumuna katkıda bulunan tarihi ve coğrafi pek çok iç ve dış etkenlerden sadece birisi olduğuna işaret eden ve ilk sistematik din sosyolojisinin kurucusu olarak bilinen Weber, (1996), bir dine mahsus zihniyetin, sadece tabiata karşı değil, aynı zamanda, evlilik ve aile, iş ve meslek, iktisat ve devlet gibi birtakım sosyal olgu ve olaylara karşı da belirli bir tavır takınılmasına sebep olduğu görüşündedir. Dinin en önemli toplumsal fonksiyonlarından birisi de, toplumda sembolik bütünleşmeyi sağlamasıdır. Öyle ki, toplumda cereyan eden fiillerden bir kısmının kutsallık izafe edilerek yapılmaya teşvik edilmesi, bazılarının ise günah kategorisine sokularak yasaklanması, bireylerin her çeşit tavırlarının, ilgili toplumun değer yargılarına uygun olmasını sağlar. Ayrıca, toplumun tüm bireyleri tarafından ortaklaşa yapılan dinsel ayin ve törenler, grup ruhunu geliştirerek, bireyler arasındaki toplumsal kaynaşmayı temin eder. Böylece din, toplumdaki istikrarı ve devamı temin eder (Sulhi, 1984:24).

2.2.Turizm Endüstrisinin Etkileri

Turizm kavramı genel olarak, insanların belli amaçlarla yaptıkları seyahat ve geçici konaklamaları kapsamaktadır. Turizm, ekonomik ve sosyo gelişme ile bölgeler arası gelişme farklılıklarını en aza indirme amacını taşımaktadır. Tarım ve sanayi faaliyetleri açısından yeterli kaynak ve gelişme olanaklarına sahip olmayan ancak; zengin turizm potansiyeline sahip ülkelerin/bölgelerin planlı ve etkin bir turizm politikası uygulaması sonucunda turizmde dengeli bir gelişme sağlanacaktır. Bunun sonucunda söz konusu ülke ekonomileri uluslararası turizm gelirinden belirli oranda pay elde etmektedirler (Bahar ve Kozak 2006). Turizm endüstrisi, sağladıkları ve potansiyeliyle birlikte, birçok özelliği içerisinde barındırmaktadır. Olalı ve Korzay (1989:5-6)'ya göre turizmin temel özellikleri arasında şu özellikler yer almaktadır;

- ✓ İktisadi bir faaliyeti teşkil etmesi
- ✓ Yabancıların ziyaretlerinden doğan fayda unsuruna yönelmesi, .
- ✓ Yaralanılmayan bazı unsurları iktisadi ürüne dönüştürmesi,
- ✓ Birçok endüstriden girdi almak koşuluyla yine onlara girdi sağlayan bir endüstri olması
- ✓ Gelişmekte olan ülkeler adına önem teşkil etmektedir. Bunu da ödemeler dengesindeki önem taşıyan döviz kaynaklarından biri olması
- ✓ Sağlamış olduğu iş imkanları ile işsizliğin artmasını engellemesi,
- ✓ Konukseverlik endüstrisi niteliği taşıması,
- ✓ Gerek bölgesel ve gerekse ülkesel bağlamda ekonomik ve kültürel mübadeleye katkı sağlaması,

Turizm Endüstrisinin Ekonomik Etkileri: Turizm sektörünün, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında oluşan farklılıkları gidereceği düşünülmektedir. Turizm endüstrisinin ekonomik kalkınma üzerindeki büyük potansiyeli ise gereken önemi kazanmasını sağlamaktadır. Gerek bölgeler ve gerekse ülkeler arasındaki, ekonomik sosyal ve kültürel farklılıklar ya da uçurumlar göz önüne alındığında, turizm endüstrisinin bu farklılıkları hızlı biçimde yok edecek bir potansiyel olduğu açıktır (WTO, 1980:1). Türkiye'de turizm endüstrisinin önem taşımasının bir diğer nedeni de, kendisi dışında birçok sektöre etki etmesinden kaynaklanmaktadır. Turizm sektörü gıda, yiyecek-ıçecek, emlak, inşaat, tarım-hayvancılık ve telekomünikasyon olmak üzere bir çok sektörü doğrudan ve dolaylı bir şekilde etkilemektedir (AKTOB, 2014:37-38).

Turizm endüstrisindeki ilerleme, son otuz yıl içerisinde tahmin edilenden fazla yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş sanayi devletleriyle turizm endüstrisi sayesinde rekabet edebilen ve hatta öne geçen endüstriler karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada turizm olgusu, sürdürülebilir kalkınma stratejisine büyük katkılar sağlamaktadır (Oktayer ve diğ., 2007:13). Turizm sektörünün diğer sektörlerden daha fazla gelir sağlamasına olanak tanıyan bazı avantajları mevcuttur. Bunlar arasında, (Unur, 2000: 6) sürekli olarak büyüme gösteren bir endüstri olması, turizm sektörünün turistlerin üretim yerine gidip tüketmek zorunda oldukları bir endüstri olması ve bu sektörün, hem ekonominin çeşitlenmesini sağlaması hem de ihracata bağımlılığını azaltması yer almaktadır. Turizmin ekonomiye etkileri şu şekilde sınıflandırılabilir (Kar ve diğ., 2004: 89).

- ✓ Ödemeler dengesi üzerindeki etkisi

- ✓ Yurt içerisinde ithalat etkisi
- ✓ Gelir etkisi
- ✓ İşgücü çarpanı etkisi
- ✓ İstihdam artışı ve yeni iş olanakları yaratma etkisi
- ✓ Gelir dağılımını ve ihracatı düzenleyici etkisi
- ✓ Kalitenin ve yaşam standartlarını artırma etkisi
- ✓ Döviz geliri yaratması ve ekonomik gelişmeyi sağlama etkisi
- ✓ Küçük ölçekli işletmeleri geliştirme etkisi

Turizmin ekonomiye diğer bir katkısı da kalkınma noktasında ortaya çıkmaktadır. Bu etkiler üç noktada sınıflandırılmaktadır. Birinci aşamada, turizm sektöründeki gelişmeler, devlet politikasıyla desteklenmemektedir. Turistler geldiğinde bölge halkı evlerini kiralamakta ve turistlerin yiyecek ihtiyaçlarını karşılamaktadır. İkinci aşamada, devlet desteği gündeme gelmektedir. Aynı zamanda özel sektörün de devreye girdiği görülmektedir. Turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren alan sayısında da artış olmaktadır. Üçüncü aşamada, ortaya çıkan hizmet seviyesi önem taşımaktadır. Burada, turizm sektörüne yapılan yatırımlar sonucunda hem gelir hem de istihdam olarak tüm ülke ekonomisine yansıma yaşanmaktadır (Krippendorf, 1994:3).

Turizmin ekonomik etkilerinin başında istihdama etkileri gelmektedir. Turizm endüstrisinin istihdama olan etkileri belirli iller bazında tablo 2’de ele alınmıştır.

Tablo 2: İllere Göre İstihdamın %'lik Dağılımı

İller	%'lik Paylar
Antalya	20.0
Nevşehir	12.0
Trabzon	7.2

Kaynak: Akdeniz Turistik Otelciler İşletmeciler Birliği (AKTOB), 2023'e Doğru Türkiye'de Turizmin 100 Yılı, Turizm Sektörünün Yapısı, Büyüklüğü ve Ekonomiye Katkısı, Turizm ve Konaklama Sektörünün Sosyo-Ekonomik Etkileri, Antalya, 2014, s. 47.

Tablo 2'de da görüldüğü üzere, en yüksek oran neredeyse % 21 ile Antalya'da bulunmaktadır. Onu Muğla, Nevşehir ve Trabzon illeri takip etmektedir.

Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri: Turizm olayının temelini insan ve insan toplulukları oluşturmaktadır. Bu bakımdan turizm; bir toplumun dünya görüşünü, anlayışını ve diğer ülke insanlarına bakış açısını etkileyen sosyal bir olay niteliği taşımaktadır. İnsanların, turizm faaliyetlerine katılarak başka ülkelere seyahat etmeleriyle hem seyahat ettikleri ülke insanlarından etkilenmeleri hem de varış noktasındaki yerel halkı etkilemeleri söz konusudur (Demirbulat, 2012:55). Tablo 3’de turizmin sosyo-kültürel etkileri özetlenmiştir.

Tablo 3: Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Sosyal Yapıya Etkiler	Kültürel Yapıya Etkiler
Farklı toplumlararası bilgi alışverişi ve turistlere yore insanı arasında dostluklar kurulması (Bireysel etki)	Dini inanç ve davranış değişimi
Aile yaşantısında değişimler, kadınların iş hayatına katılımını artırması (aile yapısına etki)	Ahlaki değer ve davranış değişimi
Nüfus hareketliliğinin ve yöreye göçün artması, yerel toplumun hoşgörüsünün artması (toplumsal etki)	Yabancı yaşam biçimlerinin benimsenmesi
Turistlerin yaşam biçiminden etkilenme, örf, adet ve geleneksel yaşam şeklinde değişimlerin yaşanması (hayat standartlarına etki)	Yerel halkın dilinde yabancı sözcüklerin sayısının artması
Sosyal sınıf eşitsizliği ve hayat pahalılığının artması (sosyal sınıf etkisi)	Yerel sanatın işlev ve anlamının değişimi
Yöre insanının eğitim seviyesini artırması, eğitilmiş işgücüne ihtiyacı artırması (eğitime etkisi)	Turizmin yerel kültürün bir parçası haline gelmesi

Kaynak: Demirbulat (2012) s.63-66’ dan uyarlanmıştır.

Tablo 3’te gösterildiği üzere turizmin toplumun sosyo-kültürel yapısına etkileri geniş bir ölçekte ortaya çıkmaktadır. Bu etkilerin bir kısmı olumlu iken bir kısmı da olumsuz olarak değerlendirilebilmektedir. Özellikle dini inanç ve davranışlar üzerindeki etkileri ve ahlaki değer ve davranışları değiştirmesi turizm ve dindarlık eğilim (dindarlık) ilişkilerinin irdelenmesini gündeme getirmektedir.

Literatürde din ve turizm ilişkisi genel olarak insanların dini amaçla yaptıkları seyahatlerin kapsamına yönelik tartışmaları içermektedir. Örneğin, din ile turizm arasında bir ilişkiden ve etkileşimden bahseden Küçük

(2013:15) inanç turizmi çerçevesinde duyguların tatmin olması ve çeşitli isteklerin gerçekleşmesi gibi çeşitli duygu ve düşünceler içerisinde kutsal kabul edilen yerlere yapılan ziyaretlerin geçmişte de günümüz ve gelecekte de mevcut olduğunu/olacağını ifade etmiştir. Yazarın çalışmasında belirttiği üzere göre turistler, din başta olmak üzere kültürün aşırı tüketicileri olarak kabul edilmektedir. Çünkü dindar insanların çoğu, kendi dinlerini turistik tüketime yönelik nesnelleştirmek amacı ile turistik faaliyetleri benimsemektedir. Bunu sadece finansal kazanım için değil aynı zamanda başkalarını kendi dinine çevirmeye çalışmak için de yaptıkları söylenmektedir. Bu çerçevede dindar gruplar, kendilerini ve dinlerini mümkün olduğunca en iyi şekilde anlatma veya gösterme amacı ile turistlerin dikkatinden faydalanmaktadır (Küçük 2013:108).

Din ve turizm ilişkisinde semavi dinler (İslamiyet Hıristiyanlık ve Yahudilik) ve diğer dinlerin kutsal mabedlerinin turist akınına uğradığı, insanların inanma ihtiyacından ortaya çıkan seyahatlerin turizm hareketleri içinde önemli bir yer tuttuğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte İslamiyet özelinde dinin turizme bakış açısını ele alan çalışmalara da rastlamak mümkündür. İslam ve turizm ilişkisini ele alan Süt (2014:479)'e göre, Kuran-ı Kerim'de seyahat ve benzeri kavramların örgüsüne bakıldığında, insanın, yeryüzünde dolaşması, doğayı müşahade etmesi, geçmiş milletlerin tarihini incelemesi, buradan birtakım dersler çıkarması, iktisadi kazanımlar için yeryüzüne dağılması ve var olan ilahi nimetlerin elde edilmesi gerektiği görülmektedir. Hz. Peygamber de bu amaçlarla birçok seyahat gerçekleştirdiği gibi insanları da teşvik etmektedir. Bu hususlar dikkate alındığında İslam'ın itikadi, ticari, bilimsel ve kültürel vb. alanlarda faydalı ve meşru kazanımları elde etmek için turizmi teşvik ettiği söylenebilir.

Turizmin dindarlık eğilim eksikli sosyo kültürel etkileri değerlendirildiğinde bu hususta tek yönlü değerlendirmelerin yapılması yerine karşılıklı ve çok yönlü ilişkilerin ortaya konulmasında zoruret bulunmaktadır. Bir yörenin halkı gelen turistlerin inancından etkilenebileceği gibi gelen turistler de yöre halkının inancından etkilenebilirler. Bu karşılıklı etkilenme kendi inancından uzaklaşma şeklinde olabileceği gibi kendi inanç ve davranışlarını yayma ve daha güçlü yaşama şeklinde de ortaya çıkabilir.

Turizmin Çevresel Etkileri: Turizm bir yörenin ekonomisi ve sosyo-kültürel yapısı üzerinde etkili olduğu gibi o yörenin fiziksel ve çevresel unsurları üzerinde de negatif ve pozitif yönde etkilere sahip bir endüstridir. Boğan ve Sarıışık (2016:327), turizmin pozitif çevresel etkisinin çevresel farkındalık ve daha iyi çevresel yönetim, tarihi kalıntıların restorasyonu, doğal ve kültürel mirasların korunması şeklinde ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Yazarlar turizmin ayrıca çevre üzerindeki negatif etkilerini şu şekilde sıralamışlardır.

- ✓ Doğal kaynak tüketiminde yaşanan artış,
- ✓ sürdürülemez arazi kullanımı ve arazilerin bozulması,
- ✓ turizm işletmeleri ve turistik faaliyetler sonucunda eko-sistemde değişimin yaşanması,
- ✓ var olan altyapı üzerinde yoğunluk yaşanması,
- ✓ hava, su, gürültü ve çevre kirliliğinin artması

Turizmin kendi faaliyet alanını geştirebilmesi için, çevresel faktörleri gözönünde bulundurması, dünyanın gelmiş olduğu yeni anlayışlar çerçevesinde kaçınılmaz bir tavır olmuştur. Çevresini tahrip etmeyen turistik işletme, turizm bölgesi, alanı ve merkezi, turistin çekimi için en önemli cazibe merkezi kriterine sahip olmuş demektir. Bu yönüyle turizm sektörü, çevre kirliliğine sebep olabileceği gibi, bu kirliliği engelleyecek de en kritik ve bu açıdan yeterli bûvsektör konumundadır (Issı, 2011:116). Bu görüşlere göre turizmin çevreye etkileri konusu bir paradoks olarak görünmektedir. Turizmin gelişmesiyle bir yönden çevresel varlık ve değerler koruma altına alınırken diğer yandan turistik yoğunluğun artmasıyla çevresel kaynaklarda bir tükenme ve bozulma yaşanabilmektedir. Bu etkiye dayalı paradoks sosyo-kültürel yapıya etkiler konusundada geçerlidir. Issı (2011)'in çalışmasına dayanılarak turizmin çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri tablo 4'de özetlenmiştir.

Tablo 4: Turizmin Çevresel Etkileri

Çevreye Olumlu Etkileri	Çevreye Olumlu Etkileri
Tarihi ve doğal alanların kamulaştırılarak çevre kirliliğinin önlenmesi	Bitki örtüsünün tahribatı
Ekolojik dengeye hassasiyet göstermek	Su kalitesindeki bozulma
Gecekondu gibi çarpık yapılaşmayı önlemek	Doğal hayatm (fauna) tahribatı
Çevrede estetik bir yapının oluşmasına katkı sağlamak	Arazi kullanımında tahribat (tarihi sit alanlarının ve peyzajm bozulması)
	Gürültü kirliliği
	Mimari kirlenme ve alt yapıda meydana gelen yetersizlikler
	Trafik sorunları

Kaynak: Issı, 2011, s.119'dan uyarlanmıştır.

Turizm-çevre İlişkisi, özellikle olumsuz çevre özelliklerinin turizm üzerindeki baskılarını görmemizi sağlamaktadır. Ancak "çevresel bozulmanın kaynağı turizmdir" neticesini araştırmalardan çıkarabilmek mümkün değildir (Issı, 2011:119). Turizmin hem ekonomik, hem sosyo kültürel hem de çevresel etkilerinin olumlu veya olumsuz olarak ortaya çıkmasında yerel halk ile turistler arasındaki etkileşimler ve turistlere yönelik tutumların önemli bir etkisi bulunmaktadır.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Amacı ve Yöntemi

Çalışmanın temel amacı üç ilde yaşayan yerel toplumun dindarlık eğilimleri temel alınarak bölge halklarının turizmin etkilerine yönelik değerlendirmelerinin ölçülmesidir. Çalışmanın ana problemi, dindarlık eğiliminin insanların turizme bakış açısını nasıl etkilediğidir. Çalışmanın alt problemleri; dini eğiliminin alt boyutlarının (inanç, ibadet) ve turizmin etkilerine (sosyal, ekonomik, çevresel) yönelik tutumları nasıl etkilediği şeklinde belirlenmiştir.

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kapsamında nedensel-ilişkisel araştırma tasarımı tercih edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin tanımlayıcı ve keşfedici istatistiksel analizlerle analiz edilmiştir. Veri analiz sürecinde, frekans analizleri ile katılımcıların profili ve anket ifadelerine verdikleri yanıtların ortalama ve standart sapmaları, keşifsel faktör analizi ile dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerine yönelik tutumların alt boyutları tespit edilmiştir. Korelasyon ve regresyon analizleri ile dindarlık eğilimi ve turizmin etkileri ve alt boyutları arasındaki ilişkiler tespit edilmiş ve hipotezler değerlendirilmiştir. Son olarak T testi ve Anova testleri aracılığıyla katılımcıların demografik özellikleri ve belirli özelliklerinin araştırılan olguları değerlendirme konusunda herhangi bir farklılaşmaya yol açıp açmadığı test edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Modeli

Araştırma'da tekil tarama modelleri [anlık, zamansal (izleme, kesit alma)] ve ilişkisel tarama modelleri (korelasyon, karşılaştırma) kullanılmıştır. Tekil tarama modeli; değişkenlerin tek tek, tür veya miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacı ile yapılmaktadır. Çalışmamızda vatandaşların demografik bilgileri tekil tarama modelini oluşturmaktadır. İlişkisel tarama modelleri (korelasyon, karşılaştırma); iki veya daha çok değişken arasında birlikte veya değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeye çalışır. Çalışmada dindarlık eğilimine göre turizme bakış açısı arasında farklılıkların/ilişkilerin incelenmesi ilişkisel tarama modelini oluşturmaktadır.

3.3. Evren ve Örneklem

Dindarlık eğilimi yerel halkın turizm faaliyetlerine etkisinin ölçülmesini hedefleyen araştırma; Antalya, Trabzon ve Nevşehir illerindeki, 18 yaş ve üzerindeki vatandaşları, 2.411.460 kişiyi kapsamaktadır. Nevşehir, Trabzon ve Antalya özelinde yapılacak araştırma için örneklem illerin 18 yaş nüfusları dikkate alınmış ve illerin nüfus sayılarıyla doğru orantılı olarak dağıtılmıştır. Bu rakam dikkate alınarak % 95 olasılık, ±3 hata payı ve aşağıdaki formül ile hesaplanan örneklem büyüklüğü çerçevesinde minimum 1067 vatandaş ile görüşülmesi gerekmektedir. Evren birim sayısı 10000'in üzerinde olduğu durumlarda aşağıdaki formül örneklem büyüklüğünü hesaplamak için kullanılabilir:

$$n = \frac{P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2}$$

Kaynak: (Özdamar, 2003, s.116-118)

N: Evren birim sayısı, n: Örneklem büyüklüğü

P: Evrendeki X'in gözlenme oranı, Q (1-P): X'in gözlenmeme oranı: Bilinmiyorsa P=0,5, Q=0,5 olarak alınır.

Z_{α} : $\alpha = 0.05$, için 1.96 değerini almaktadır.

d= Örneklem hatası (burada +3 alınmıştır)

Araştırmada Antalya, Nevşehir ve Trabzon illeri tabaka olarak kabul edilerek tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada hata payını azalmaya yönelik minimum 1200 kişi ile görüşülmesi hedeflenmiş ve toplamda 1204 kişi ile görüşülmüştür. Bu örneklem büyüklüğüyle 2015 yılı 18 yaş ve üzeri toplam nüfus üzerinden %95 olasılık ve +2,83 hata payıyla analiz yapılabilmesi mümkün olmaktadır. Teorik olarak

hesaplanan örneklem büyüklüğü ve gerçekleşen görüşme sayıları illere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Örneklemin İllere Göre Dağılımı

İLLER	18 yaş üzeri birey sayısı	Hedeflenen örneklem		Gerçekleşen örneklem	
		Sayı	%	Sayı	%
Antalya	1636742	814	67,9	817	67,9
Nevşehir	206903	103	8,6	99	8,2
Trabzon	567815	283	23,5	288	23,9
Toplam	2411460	1200	100,0	1204	100,0

Araştırma kapsamında Antalya’da 817, Trabzon’da 288 ve Nevşehir’de 99 vatandaş ile görüşülmüştür.

3.4. Veri Toplama Tekniği

Araştırmada yarı yapılandırılmış, 3 bölümden anket formu kullanılmıştır. Literatür taraması sonucunda araştırmada kullanılacak anket formunu oluşturan maddelerin belirlenmesinde Turizmin Etkileri ölçeği için Boğan, E. ve Sarıışık (2016), dindarlık eğilimi ölçeği için Coştu, (2009)’un çalışmasında kullanılan ölçekler kullanılmıştır. Vatandaşlar ile yüz yüze görüşme ile anket yapma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmada veriler basılı formlar üzerinden kağıt kalem ile kayıt altına alınmıştır.

3.5. Verilerin Toplama Süreci

Verilerin toplanması, Trabzon’da 4, Nevşehir’de 1, Antalya’da 10 kişi olmak üzere toplam onbeş kişilik ekip tarafından Ocak-Şubat 2018 tarihlerinde yüzyüze görüşmeler, hane ve işyeri ziyaretleri yapılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler; örneklem bölümünde illerdeki nüfus büyüklüğüne göre hesaplanan sayılar dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Hane ve işyeri ziyaretleriyle doldurulan formlar daha sonra sayısal kodlara dönüştürülerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

3.6. Veri Analizi

Araştırmaya katılan vatandaşların sosyo-demografik özellikleri, dindarlık eğilimleri, turizmin etkilerine bakış açısını tespit edilmesine yönelik sorulara ait frekans ve yüzde dağılımları incelenmiştir. Her bir bölüm için örnekleme yeterliliği ölçüsü (measure of sampling adequacy), KMO and Bartlett’s testleri yapıldıktan sonra; Faktör analizi uygulamak suretiyle araştırma konusunu oluşturan bölümlerin alt boyutları incelenmiştir. Toplanan veriler üzerinde her bir değişkenin boyutlarını belirlemek ve ölçek maddelerinin faktörlerle ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla temel bileşenler yöntemi ve varimax dönüştürmesine göre faktör analizi yapılmıştır. Varimax dönüştürmesinin tercih edilmesinin sebebi değişkenleri oluşturan boyutların net olarak ayrışmasını sağlamaktır (Tarkan ve Tepeci, 2006). Kullanılan ölçeklerin ve alt boyutların güvenilirliği, Cronbach’s Alpha katsayısı kullanılarak test edilmiştir. Oluşan faktörler doğrultusunda, araştırma hipotezleri uygun analizlerle (t-testi, varyans analizi, korelasyon, vb. analizlerle) test edilmiştir. Varyans analizlerinde gruplar arası homojenliği test etmek amacıyla Levene Testi uygulanmış olup gruplar arası homojenlik var ise F testi, homojenlik yok ise Welch testi kullanılmıştır. Hangi gruplar arasında farklılık olduğunun tespiti ise F testi kullanıldığı durumlarda Bonferroni, Welch testi kullanıldığı durumlarda ise Games Howell testi ile yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırma bulgularının sunumunda ilk olarak katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilecektir. Tablo 6’da katılımcıların demografik özellikleri gösterilmiştir.

Tablo 6: Demografik Bulgular

Değişkenler	N	%	Değişkenler	N	%
Cinsiyet			Öğrenim Durumu		
Kadın	548	45,5	Okur-yazar değil	9	0,7
Erkek	656	54,5	İlköğretim	320	26,6
			Lise	585	48,6
			Üniversite/Yüksekokul	277	23,0
			Lisansüstü	13	1,1
Medenî Durum			Gelir Durumu (aylık)		
Evli	659	54,7	0-1500TL Arası	256	21,3
Bekar	481	40,0	1501-3000TL Arası	629	52,2
Eşi vefat etmiş	25	2,1	3001-4500TL Arası	242	20,1
Boşanmış	35	2,9	4500 TL ve üzeri	64	5,3
Cevap Yok	4	0,3	Cevap Yok	13	1,1

Yaş Aralığı			Yabancı Turistlerle Etkileşim Durumu		
18-24 yaş	294	24,4	Evet		
25-34 yaş	298	24,8	Hayır	400	33,2
35-44 yaş	292	24,3		804	66,8
45-54 yaş	192	15,9	Turizmde Çalışma Durumu		
55-64 yaş	105	8,7	Evet	302	25,1
65 yaş ve üzeri	19	1,6	Hayır	893	74,2
Cevap yok	4	0,3	Cevap Yok	9	0,7

Araştırma kapsamında görüşülen vatandaşların %54,5'i erkek, % 45,5'i kadındır. Araştırmaya katılan vatandaşların yaş dağılımı incelendiğinde katılımcıların % 49,2'sinin 18-34 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan vatandaşların medeni duruma ilişkin dağılım evli ve bekâr gruplar arasında dengeli bir dağılım görünümündedir. Eğitim durumunda en yüksek oran lise mezunlarına aittir. Araştırmaya dahil edilen vatandaşların aylık gelir durumu incelendiğinde; % 52,2'si 1501-3000 TL arası, ile en yüksek grubu temsil ettiği görülmektedir. Araştırmaya katılan vatandaşların % 25,1'i daha önce turizmle ilgili bir işte çalışmışlardır. Araştırmaya katılan vatandaşların % 33,2'si yabancı turistlerle etkileşim içinde bulunmuşlardır.

4.1.Faktör Analizi Bulguları

Dindarlık eğilimi ve turizm faaliyetlerinin etkilerine yönelik tutumların alt boyutları keşfetmek için keşfedici faktör analizi uygulanmıştır. Çalışma grubundan elde edilen verilerin keşfedici faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi ile açıklanabilir (Çokluk, ve diğ., 2012; Büyüköztürk, 2010; Karagöz ve Kösterelioğlu, 2008). Kaiser-Meyer-Olkin değerinin yüksek olması, ölçekteki her bir değişkenin, diğer değişkenler tarafından mükemmel bir şekilde tahmin edilebileceği anlamına gelir.

Tablo 7: Dindarlık Eğilimi Üzerine Faktör Analizi, Faktör Yükleri Tablosu

	FAKTÖRLER					Cronbach's Alpha
	1	2	3	4	5	
Faktör 1: İbadet Konusundaki Tutum (Faktör Yüğü: 5,663)						0,906
AA13 Kandil gecelerini diğer günlerden biraz daha farklı olarak (ibadet ederek, Mevlit, Kur'an dinleyerek) dini ağırlıklı geçiririm.	,777					
AA22 Bazı mübarek günlerde oruç tutarım	,769					
AA17 Nafile (farz olmayan) ibadetler yaparım	,754					
AA21 İçki içmek ve kumar oynamanın dinen yasak olduğuna inanırım	,747					
AA18 Ramazan ayı boyunca oruç tutarım	,712					
AA19 Maddi durumum elverirse hacca gitmek isterim	,641					
AA11 İnançma göre hareket etmediğim zaman, içimde bir huzursuzluk duyarım	,634					
AA12 Dini kuralları yerine getirme zorunluluğu hissederim	,625					
AA16 Yanlış dini tutum ve davranışlarımı düzeltmeye çalışırım	,546					
AA15 Düzenli olarak beş vakit namaz kılarım.	,533					
AA7 Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanırım	,491					
Faktör 2: İnanç Konusundaki Tutum (Faktör Yüğü: 5,525)						0,904
AA9 Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi (peygamberi) olduğuna inanırım.	,802					
AA1 Allah'ın, söylediğimiz ve yaptığımız her şeyi bildiğine inanırım.	,799					
AA2 Hata işlediğim zaman Allah'tan af dilerim	,764					
AA24 İslam dininin hayatıma bir gaye ve anlam kazandırdığını düşünüyorum	,735					
AA4 Kur'an'da anlatılanların hepsinin doğru ve her çağda geçerli olduğuna inanırım.	,660					
AA5 Allah'ın varlığına inanırım	,642					
AA10 Allah kıyamet günü bana da merhamet eder diye umarım	,623					
AA27 Dua ederim.	,601					
AA25 Dini tutum ve davranışlarımda tutarlı ve dengeli olmaya çalışırım.	,554					
Faktör 3: Dini İnanç Karşıtı Tutum (Faktör Yüğü: 2,801)						0,755
AA29 Dini kuralları sıkıcı bulurum (-)			-,718			
AA30 Dini kuralların, günlük yaşama hiçbir katkısının olmadığına inanırım(-)			-,663			
Aaa15 Kur'an'da çağımıza hitap etmeyen bazı hükümlerin olduğunu düşünürüm (-)			-,608			
AA8 Ölümden sonra Ahiret hayatına (Cennet ve Cehenneme) inanmam.			-,532			
AA6 Kişinin dini uğruna birtakım güçlüklerle katlanmasını anlamsız bulurum(-)			-,516			
Faktör 4: İnançımı Başkalarına Aktarma Tutumu (Faktör Yüğü: 1,857)						0,537
AA28 İnsanları iyiliğe yönlendirip, onları kötülükten uzaklaştırmaya çalışırım				,797		
AA3 Melek gibi gözle görülmeyen varlıklara inanırım				,661		
AA26 Dinimi başkalarına da anlatmaya çalışırım				,493		
Faktör 5: Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum (Faktör Yüğü: 1,764)						0,323
AA20 Dini inancın gerekli olduğunu düşünürüm.					,796	
AA23 Dini değerlere saygı gösteririm.					,571	

Kaiser-Meyer-Olkin: 0,947, Bartlett's Küresellik testi: ki-kare istatistiği=16040,581 ; sd:435; p=0,000<0,05 ve faktörlerin varyans açıklama oranı %58,704'dir.

Tablo 7’de yer alan değerlere göre dini ibadet konusundaki tutum boyutundaki, dini inanç konusundaki tutum boyutundaki ve dini inanç karşıtı tutumdaki maddeler toplanabilirlik özelliğine sahip iken diğer iki boyut görece olarak bu konuda zayıf karakter göstermektedir. Araştırma konusuyla ilgili araştırılacak hipotez testlerinde, ilk üç boyut dikkate alınacak ve bu faktörleri oluşturan maddelere verilen cevapların ortalaması hesaplanarak analiz yapılmıştır.

4.2.Turizm Faaliyetlerinin Etkilerine Yönelik Faktör Analizi

Tablo 8: Turizm Faaliyetlerinin Etkilerine Yönelik Unsurlar Üzerine Faktör Analizi, Faktör Yükleri Tablosu

	FAKTÖRLER			Cronbach's Alpha
	1	2	3	
Faktör 1: Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri (Faktör Yüğü: 3,439)				0,840
DD14 Turizm, ilimizde sahillerin, parkların, piknik alanlarının rahatsız edici bir şekilde kalabalıklaşmasına neden olmaktadır.	,822			
DD9 Turizm, ilimizin geleneksel kültüründe değişimlere neden olmaktadır.	,781			
DD13 Turizm, İlimizde trafik yoğunluğu, gürültü ve kirliliğe neden olmaktadır.	,774			
DD15 İlimizde otel ve diğer turistik yapıların inşa edilmesi doğal çevrenin bozulmasına neden olmaktadır.	,710			
DD8 İlimizde turistlerin yüksek harcama yapması, hayatımızda istenmeyen bir etki oluşturmaktadır.	,676			
DD10 İlimiz turizm bölgesi olmasından dolayı, yerel halk düşük bir yaşam kalitesine sahiptir.	,627			
Faktör 2: Turizmin Ekonomik Etkileri (Faktör Yüğü: 2,982)				0,787
DD11 Turizm, İlimizin tarihi mekânların restorasyonu ve doğal kaynakların korunmasına imkân sunmaktadır.		,749		
DD12 İlimizde, turizm sayesinde yollar ve diğer kamu alanlarının standartları yüksek tutulmaktadır.		,696		
DD7 Turizm, yerel halka boş zamanlarını değerlendirebileceği (yüzme havuzu, tenis kortları) olanaklar sunmaktadır.		,649		
DD2 İlimizde turistlerin fazla para harcamaları sayesinde yaşam standartlarımız hızlı bir şekilde yükselmektedir.		,631		
DD3 İlimizde turizmin gelişmesiyle birlikte birçok ürün ve hizmetlerin fiyatı artmaktadır.		,589		
DD1 Turizm sayesinde, İlimiz daha fazla yatırım ve para çekmektedir.		,574		
DD6 Dünyanın birçok yerinden gelen turistlerle bir arada olmak, mükemmel bir deneyim.		,547		
Faktör 3: Turizmin Diğer Etkileri (Faktör Yüğü: 1,913)				0,742
DD5 İlimizde turizm, yerlilerden ziyade yabancılara iş imkânı sağlamaktadır.			,831	
DD4 İlimizde turizm sadece küçük gruplara fayda sağlamaktadır			,824	

Kaiser-Meyer-Olkin: 0,849, Bartlett's Küresellik testi: ki-kare istatistiği=5632,063 ; sd:105 ; p=0,000<0,05 ve faktörlerin varyans açıklama oranı %55,56'dır.

Tablo 8’de yer alan değerlere göre her bir boyutu oluşturan maddeler toplanabilirlik özelliğine sahiptir ve araştırma konusuyla ilgili araştırılacak hipotez testlerinde, faktörleri oluşturan maddelere verilen cevapların ortalaması hesaplanarak analiz yapılabilir.

4.3.Korelasyon Analizleri ve Hipotez Testleri

Turizm bölgesinde yaşayan vatandaşların dindarlık eğiliminin, turizm faaliyetlerine yönelik tutumları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın hipotezi aşağıdaki gibidir:

Hipotez: Turizm bölgesinde yaşayan vatandaşların dindarlık eğilimi arttıkça turizm faaliyetlerinin etkilerine yönelik düşüncelerinde bir değişiklik olmaktadır. Hipotezi test etmek için korelasyon analizlerinden yararlanılmış ve analiz sonuçlarına aşağıdaki tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9: Hipotez Testlerine İlişkin Korelasyon Analizleri

FAKTÖRLER		Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	Turizmin Ekonomik Etkileri	Turizmin Diğer Etkileri
Dini İbadet Konusundaki Tutum	r	,068*	,155**	-,056
	p	,018	,000	,054
	n	1189	1197	1189
Dini İnanç Konusundaki Tutum	r	-,051	,128**	,023
	p	,082	,000	,432
	n	1190	1198	1190
Dini İnanç Karşıtı Tutum	r	-,022	-,041	,044
	p	,450	,160	,133
	n	1189	1197	1189
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	r	-,200**	,140**	,051
	p	,000	,000	,081
	n	1190	1198	1190
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	r	,295**	-,194**	-,313**
	p	,000	,000	,000
	n	1186	1194	1186

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 9'daki korelasyon değerleri temelinde şu değerlendirmeler yapılabilir. Dini ibadet konusundaki tutum ve davranışlar arttıkça, turizmin çevreye olumsuz etkileri hakkındaki düşünceler ve turizmin ekonomik etkileri hakkındaki düşünceler de artmaktadır. Dini inanç konusundaki tutumlar arttıkça, turizmin ekonomik etkileri hakkındaki düşünceler de artmaktadır.

4.4.Farklılık Analizleri

Demografik değişkenlere göre dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerine yönelik ifadeler katılıma katılım durumu arasında farklılıkları araştırmak için bağımsız gruplar t-testleri ve tek yönlü varyans analizleri yapılmıştır. Tablo 10 cinsiyete göre dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerine yönelik ifadeler katılıma katılım durumu arasında farklılıkları araştırmak için bağımsız gruplar t-testinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 10: Cinsiyete Göre Farklılıklar İçin Yapılan T-Testi Sonuçları

		Ort.	t	p	Farklılık
Dini İbadet Konusundaki Tutum	Kadın	3,9	1,385	,166	
	Erkek	3,8			
Dini İnanç Konusundaki Tutum	Kadın	4,4	,345	,730	
	Erkek	4,4			
Dini İnanç Karşıtı Tutum	Kadın	1,8	-2,482	,013	VAR
	Erkek	1,9			
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	Kadın	4,1	-,394	,694	
	Erkek	4,1			
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	Kadın	3,9	-1,588	,113	
	Erkek	4,0			
	Erkek	1,8			
	Erkek	1,6			
Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	Kadın	2,6	-1,964	,050	VAR
	Erkek	2,7			
Turizmin Ekonomik Etkileri	Kadın	3,8	-2,419	,016	VAR
	Erkek	3,9			
Turizmin Diğer etkileri	Kadın	3,4	2,798	,005	VAR
	Erkek	3,2			

Tablo 10'daki değerler çerçevesinde erkekler, turizmin çevreye olumsuz etkisi olduğunu kadınlardan daha fazla düşünmektedir. Erkekler, turizmin ekonomik etkisinin olduğunu kadınlardan daha fazla düşünmektedir. Erkekler turizmin diğer etkileri kapsamındaki konuları kadınlardan daha fazla benimsemektedir.

Tablo 11: Yaş Gruplarına Göre Farklılıklar İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Faktörler	Wlech /F değeri	p Değeri	Farklılık
Dini İbadet Konusundaki Tutum	(W) 0,900	0,483	
Dini İnanç Konusundaki Tutum	(W) 1,393	,229	
Dini İnanç Karşıtı Tutum	(F) 1,946	,084	
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	(F) ,692	,629	
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	(F) 7,477	,000	VAR
Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	(W) 8,308	,000	VAR
Turizmin Ekonomik Etkileri	(F) 1,139	,338	
Turizmin Diğer etkileri	(W) 10,642	,000	VAR

Bağımsız Değişken: Yöneticilerin Yaş Aralığı (18-24 yaş 25-34 yaş, 35-44 yaş, 45-54 yaş, 55-64 yaş, 65 yaş ve üzeri)

Tablo 11'deki değerlere göre yaş gruplarına göre dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerine yönelik ifadeler katılıma katılım durumu arasında farklılıkları araştırmak için tek yönlü varyans analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre 25-34 yaş grubundakilerin dini inançlara yönelik pozitif genel tutumu, 45-54 yaş ve 55-64 yaş grubundaki katılımcılara göre daha fazladır. 18-24 yaş yaş aralığındakilerin turizmin çevreye olumsuz tutumu, 25-64 yaş aralığındakilerden daha fazladır. 35-64 yaş aralığındakilerin turizmin diğer etkileri hakkındaki tutumu 18-24 yaş aralığındakilerden daha fazladır.

Tablo 12'de anketi yanıtlayan katılımcıların medeni durumuna göre dindarlık eğilimi ile turizmin etkilerine yönelik tutumlarının farklılaşma durumu yer almaktadır.

Tablo 12: Medeni Duruma Göre Farklılıklar İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Faktörler	Wlech /F değeri	p Değeri	Farklılık
Dini İbadet Konusundaki Tutum	(W)3,892	,012	VAR
Dini İnanç Konusundaki Tutum	(W) 3,591	,018	VAR
Dini İnanç Karşıtı Tutum	(W) 2,657	,047	VAR
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	(W) 10,343	,000	VAR
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	(W) 9,842	,000	VAR
Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	(F) 14,477	,000	VAR
Turizmin Ekonomik Etkileri	(F) 1,757	,154	
Turizmin Diğer etkileri	(F) 11,023	,000	VAR

Bağımsız Değişken: Yöneticilerin Yaş Aralığı(Evli, Bekar, Eşi Vefat Etmiş, Boşanmış)

Tablo 12'deki değerler ve katılımcıların ifadelerine verdikleri yanıtların ortalamaları ışığında; Evli olanların dini ibadet konusundaki tutumu, boşanmış olanlardan daha fazladır. Evli olanların dini inanç konusundaki tutumu, boşanmış olanlardan daha fazladır. Boşanmış olanların dini inanç karşıtı tutumu, evli olanlardan daha fazladır. Evli, bekâr ve boşanmış olanların inancını başkalarına aktarma tutumu, eşi vefat etmiş olanlardan daha fazladır. Evli olanların inancını başkalarına aktarma tutumu bekâr olanlardan da fazladır. Bekâr olanların dini inançlara yönelik pozitif genel tutumu, evli olanlardan daha fazladır. Bekâr ve eşi vefat etmiş olanlar turizmin çevreye olumsuz etkileri olduğunu, evli olanlardan daha fazla düşünmektedir. Eşi vefat etmiş olanlar turizmin çevreye olumsuz etkileri olduğunu, bekârlardan da daha fazla düşünmektedir. Evli olanlar turizmin diğer etkilerini, bekârlardan daha fazla benimsemektedir.

Tablo 13'da anketi yanıtlayan katılımcıların eğitim durumuna göre dindarlık eğilim ve turizmin etkilerine yönelik tutumlarının farklılaşma durumu yer almaktadır.

Tablo 13: Eğitim Durumuna Göre Farklılıklar İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Faktörler	Wlech /F değeri	p Değeri	Farklılık
Dini İbadet Konusundaki Tutum	(F) 0,993	0,410	
Dini İnanç Konusundaki Tutum	(F) 1,570	,180	
Dini İnanç Karşıtı Tutum	(F) 1,566	,181	
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	(W) 1,259	,303	
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	(W) 4,085	,008	VAR
Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	(W) 2,992	,031	VAR
Turizmin Ekonomik Etkileri	(F) 7,681	,000	
Turizmin Diğer etkileri	(W) 1,922	,126	VAR

Bağımsız Değişken: Yöneticilerin Yaş Aralığı(Okur-yazar değil, İlköğretim, Lise, Üniversite/Yüksekokul, Lisansüstü)

Tablo 13'deki değerler ve katılımcıların ifadelerine verdikleri yanıtların ortalamaları ışığında;Üniversite/Yüksekokul mezunu olanların dini inançlara yönelik pozitif genel tutumu, lise mezunlarından daha fazladır. İlköğretim mezunu olanlar turizmin çevreye olumsuz etkisi olduğunu, lise mezunlarından daha fazla düşünmektedir. Lise ve Üniversite/Yüksekokul mezunu olanlar turizmin ekonomik etkilerinin olduğunu, ilköğretim mazunlarından daha fazla düşünmektedir.

Tablo 14'da anketi yanıtlayan katılımcıların gelir durumuna göre dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerine yönelik tutumlarının farklılaşma durumu yer almaktadır.

Tablo 14: Gelir Duruma Göre Farklılıklar İçin Yapılan Varyans Analizi Sonuçları

Faktörler	Wlech /F değeri	p Değeri	Farklılık
Dini İbadet Konusundaki Tutum	(F) 4,615	0,003	VAR
Dini İnanç Konusundaki Tutum	(W) ,150	,930	
Dini İnanç Karşıtı Tutum	(W) 1,995	,115	
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	(W) 1,772	,153	
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	(W) 12,651	,000	VAR
Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	(F) 23,270	,000	VAR
Turizmin Ekonomik Etkileri	(F) 4,794	,003	VAR
Turizmin Diğer etkileri	(F) 5,816	,001	VAR

Bağımsız Değişken: Yöneticilerin Yaş Aralığı(0-1500TL Arası, 1501-3000TL Arası, 3001-4500TL Arası, 4500 TL ve üzeri)

Tablo 14'deki değerler ve katılımcıların ifadelerine verdikleri yanıtların ortalamaları ışığında; 0-1500 TL arası gelire sahip olanların dini ibadet konusundaki tutumu, 1501-4500 TL arası gelire sahip olanlarınkinden daha fazladır. 0-1500 TL arası gelire sahip olanların Dini inançlara yönelik pozitif genel tutumu, 1501-4500 TL arası gelire sahip olanlarınkinden daha fazladır. 1501-3000 TL arası gelire sahip olanların dini inançlara yönelik pozitif genel tutumu, 3001-4500 TL arası gelire sahip olanlarınkinden daha fazladır. 0-1500TL arası

gelire sahip olanların turizmin çevreye olumsuz etkileri hakkındaki görüşler, 1501 TL ve daha yüksek gelire sahip olanlarınkinden daha fazladır. 1501-3000 TL Arası arası gelire sahip olanların turizmin çevreye olumsuz etkileri hakkındaki görüşler, 3001-4500TL Arası gelire sahip olanlarınkinden daha fazladır. 3001-4500TL Arası gelire sahip olanların turizmin ekonomik etkileri hakkındaki görüşleri, 0-1500TL Arası gelire sahip olanlarınkinden daha fazladır. 3001-4500TL Arası gelire sahip olanların turizmin diğer etkileri hakkındaki görüşleri, 3000 TL'den daha az gelire sahip olanlarınkinden daha fazladır.

Tablo 15'de yabancılarla etkileşim içinde bulunma durumuna göre dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerine yönelik ifadelerle katılım durumu arasında farklılıkları araştırmak için bağımsız gruplar t-testinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 15: Yabancılarla Etkileşim İçinde Bulunma Durumuna Göre Farklılıklar T-Testi

	Etk. Durumu	Ort.	t	t-test p	Farklılık
Dini İbadet Konusundaki Tutum	Evet	3,8	,134	,893	
	Hayır	3,8			
Dini İnanç Konusundaki Tutum	Evet	4,4	,134	,894	
	Hayır	4,4			
Dini İnanç Karşıtı Tutum	Evet	1,9	,668	,504	
	Hayır	1,8			
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	Evet	4,0	-3,645	,000	VAR
	Hayır	4,2			
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	Evet	4,2	6,397	,000	VAR
	Hayır	3,8			
Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	Evet	2,9	6,293	,000	VAR
	Hayır	2,5			
Turizmin Ekonomik Etkileri	Evet	3,8	-1,334	,182	
	Hayır	3,9			
Turizmin Diğer Etkileri	Evet	3,0	-6,333	,000	VAR
	Hayır	3,4			

Bağımsız Değişken: Yabancı turistlerle herhangi bir Etkileşim de Buldunuz mu? (Evet/hayır)

Tablo 15'deki değerler ve katılımcıların ifadelerle verdikleri yanıtların ortalamaları ışığında; Yabancıyla etkileşim içinde bulunmayanların, inancını başkalarına aktarma tutumu yabancıyla etkileşimde bulunanlardan daha fazladır. Yabancıyla etkileşim içinde bulunanların, dini inançlara yönelik pozitif tutumu yabancıyla etkileşimde bulunmayanlardan daha fazladır. Yabancıyla etkileşim içinde bulunanların, turizmin çevreye olumsuz etki ettiğini düşünme durumu yabancıyla etkileşimde bulunmayanlardan daha fazladır. Yabancıyla etkileşim içinde bulunmayanların, turizmin diğer etkileri hakkındaki tutumu yabancıyla etkileşimde bulunanlardan daha fazladır.

Tablo 16'da turizmle ilgili bir işte çalışma durumuna göre dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerine yönelik ifadelerle katılım durumu arasında farklılıkları araştırmak için bağımsız gruplar t-testinin sonuçları yer almaktadır.

Tablo 16: Turizmle İlgili Bir İşte Çalışma Durumuna Göre Farklılıklar T-Testi

		Ort.	t	t-test p	Farklılık
Dini İbadet Konusundaki Tutum	Evet	3,7	-2,436	,015	VAR
	Hayır	3,9			
Dini İnanç Konusundaki Tutum	Evet	4,4	,863	,388	
	Hayır	4,4			
Dini İnanç Karşıtı Tutum	Evet	1,9	,572	,567	
	Hayır	1,8			
İnancını Başkalarına Aktarma Tutumu	Evet	4,0	-3,300	,001	VAR
	Hayır	4,2			
Dini İnançlara Yönelik Pozitif Genel Tutum	Evet	4,1	3,441	,001	VAR
	Hayır	3,9			
Turizmin Çevreye Olumsuz Etkileri	Evet	2,7			
	Hayır	2,6	,513	,608	
Turizmin Ekonomik Etkileri	Evet	3,8	-1,590	,112	
	Hayır	3,9			
Turizmin Diğer etkileri	Evet	3,1	-3,760	,000	VAR
	Hayır	3,4			

Bağımsız Değişken: Turizmle ilgili bir işte çalıştınız mı? (Evet/hayır)

Tablo 16'deki değerler ve katılımcıların ifadelerle verdikleri yanıtların ortalamaları ışığında; Turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, dini ibadet konusundaki tutumu turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır.

Turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, inancını başkalarına aktarma tutumu turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır. Turizmle ilgili bir işte çalışanların, dini inançlara yönelik pozitif tutumu turizmle ilgili bir işte çalışmayanlardan daha fazladır. Turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, turizmin diğer etkileri hakkındaki tutumu turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada türkiyenin üç önemli turizm destinasyonu olan ve herbiri farklı turistik ürün kapasitesine sahip Antalya, Trabzon ve Nevşehir illerinde yaşayan vatandaşların dindarlık eğilimi ve onların turizmin etkilerine yönelik algılamalarına etkileri değerlendirilmiştir. Nicel araştırma yönteminin izlendiği çalışmada veri toplamak aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı ve keşfe yönelik istatistiksel analizler kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerinin araştırma bulgularında farklılık oluşturup oluşturmadığı ortaya konulmuştur.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların anketteki ifadelerle katılımları dikkate alınarak yapılan faktör analizi sonuçları, dindarlık eğilimlerinin 5 boyutta değerlendirilebileceği, turizmin etkilerine yönelik bakış açıları 3 boyutta anlamlı bir faktör modeli oluşturduğu görülmüştür. Araştırma konusunun bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişkilere yönelik bulgular, dindarlık düzeyinin artması, turizmin çevreye olumsuz etkilerinin daha fazla algılandığıdır.

Farklılık analizlerinden elde edilen bulgulara dayanılarak araştırmaya katılan erkekler, kadınlara göre daha fazla dini inanç karşıtı tutum sergilemektedir. Bu sonuç cinsiyet ve dindarlık ilişkisine yönelik yapılan araştırmaların bulguları (inanç ve ibadet alışkanlıklarını yerine getirme durumlarına göre, erkeklerin kadınlardan önde olduğu, Kınter, 2008 ve Karaca, 2000) ile örtüşmemektedir. Erkekler, turizmin ekonomik etkisine yönelik pozitif algılamaları kadınlardan daha yüksektir.

Yaş grupları için yapılan tek yönlü varyans analizinin sonuçlarına göre ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre 25-34 yaş grubunun dini inançlara yönelik pozitif genel tutumunun, orta ve ileri yaş gruplarına göre (45-54 yaş ve 55-64) daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Acar ve arkadaşlarının (1996)

“ahiret inancının yaş ilerledikçe daha baskın hale geldiği” şeklindeki tespitleri düşünüldüğünde, bu sonuç, insanların işe başladıkları yıllarda dini inançlara yönelik tutumlarının yüksek olduğunu, yaşlılığın 65 yaş ve üstü olarak değerlendirildiği sonucuna varılabilir. Elde edilen sonucun yazarların çalışmasıyla kısmi olarak örtüştüğü söylenebilir. Bununla birlikte 18-24 yaş grubundakilerin turizmin çevreye olumsuz etkileri hakkındaki tutumları yüksek seviyede çıkmıştır. Gençler bu konuda diğer yaş gruplarından farklılaşmaktadır.

Katılımcıların *medeni durumuna* göre yapılan tek yönlü varyans analizinin sonuçlarına ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre evli olanların dini inanç ve ibadetlerdeki tutumu, boşanmış olanlardan daha fazladır. Evli katılımcılar boşanmış olanlardan inanç ve ibadet konusunda daha hassas oldukları söylenebilir. Bununla birlikte Boşanmış kategorisindeki katılımcıların dini inanç karşıtı tutumlarının daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçla kısmen örtüşen, bir diğer sonuç da evli, bekâr ve boşanmış olanların inancını başkalarına aktarma tutumunun, eşi vefat etmiş olanlardan daha fazla olmasıdır. Bu konuda da evlilik ve dindarlık eğilim arasında pozitif ilişkinin olduğu söylenebilir. Bu konuda evli ve bekarlar arasında belirgin bir ayırım bulunmamakla birlikte esas farklılık evliler ile boşanmış veya eşi vefat etmiş olanlar arasında görülmektedir. Bununla birlikte eşi vefat etmiş katılımcıların turizmin negatif etkileri diğer kategorilerdeki katılımcılardan daha fazladır. Bu sonuçlar medeni durum ve dindarlık ilişkisini inceleyen ve evliliğin dindarlığı pozitif etkilediği şeklinde bulgulara ulaşan araştırmacıların (Arslan, 2004; Uysal, 1996 ve Koç, 2008 gibi) araştırmaları ile benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların *eğitim durumu* için yapılan tek yönlü varyans analizinin sonuçlarına ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre, eğitim seviyesinin artmasıyla dini inançlara yönelik pozitif tutum orasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Son olarak eğitim seviyesi ile turizmin negatif etkilerini algılama arasında doğrusal ilişkilerin bulunduğu söylenebilir.

Katılımcıların *gelir durumu* için yapılan tek yönlü varyans analizinin sonuçlarına ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre, gelir düzeyi düştükçe dini inanç ve ibadetlerdeki tutum artmaktadır. Buna göre dindarlık ve gelir arasında ters bir ilişki söz konusudur. Geliri düşük olanlar turizmin çevreye olumsuz etkilerinin olduğunu düşünmektedirler. Geliri yüksek olanlar ise turizmin ekonomik etkilerini daha fazla algılamışlardır.

Katılımcıların *yabancılarla etkileşimde bulunma durumu* için yapılan t testinin sonuçlarına ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre, dini yönelimle ilgili tek farklılık inancını başkalarına aktarma tutumu konusundadır. Buna göre inancını başkalarına aktarma tutumunda yabancılarla etkileşimde bulunmayanlar,

bulunanlardan daha fazla katılım göstermişlerdir. Yabncılarla etkileşimde bulunanların aynı zamanda turizmin çevreye olumsuz etkilerinin daha fazla olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcıların *yabancılarla etkileşimde bulunma durumu* için yapılan t testinin sonuçlarına ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre, turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, dini ibadet konusundaki tutumu turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır. Turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, inancını başkalarına aktarma tutumu turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır. Turizmle ilgili bir işte çalışanların, dini inançlara yönelik pozitif tutumu turizmle ilgili bir işte çalışmayanlardan daha fazladır. Turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, turizmin diğer etkileri hakkındaki tutumu turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır.

Katılımcıların *turizmle ilgili bir işte çalışma durumu* için yapılan t testinin sonuçlarına ve gruplararası aritmetik ortalamalara göre, turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, dini ibadet konusundaki tutumu, turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır. Turizmle ilgili bir işte çalışmayanların, inancını başkalarına aktarma tutumu turizmle ilgili bir işte çalışanlardan daha fazladır. Turizmle ilgili bir işte çalışanların, dini inançlara yönelik pozitif tutumu turizmle ilgili bir işte çalışmayanlardan daha fazladır. İnanç konusunda turizmde çalışanların ifadelerine katılımı daha fazla iken; ibadet konusunda ise çalışmayanların ifadelerine katılımı daha yüksek çıkmıştır.

Çalışma sonuçlarının, dindarlık eğilimi ile ilgili çalışmalara yeni bir boyut kazandırması, turizmde çalışmak isteyen kişilere bakış açısı sunması ve bu alandaki literatüre katkı sağlaması beklenmektedir. Çalışmanın sonuçlarına dayanılarak dindarlık eğilimi ve turizmin etkilerini anlamak, turizmde çalışmak ve bir turizm destinasyonunda çalışmanın bu noktada etkilerini ortaya koymak bakımından özgün sonuçlar ortaya koyduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, N. V.Yıldırım, İ. Ve Ergene, T. (1996), “Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Hacettepe Üniversitesi Uluslararası Hakemli Dergi, Ankara.

Akdeniz Turistik Otelciler İşletmeciler Birliği (AKTOB), (2014), 2023'e Doğru Türkiye'de Turizmin 100 Yılı, Turizm Sektörünün Yapısı, Büyüklüğü ve Ekonomiye Katkısı, Turizm ve Konaklama Sektörünün Sosyo-Ekonomik Etkileri, Antalya.

Ayverdi, İ. (2008), Misalli Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Bayyığıt, M. (2001), Gençlik ve Din, Üniversite Gençliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Ankara.

Bilgin, A. (2014), “Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril Bir Değerlendirme”, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (2), 75-84.

Bilgin, V. (2003), “Popüler Kültür ve Din”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(1), 193-214.

Boğan, E. ve Sarıışık, M. (2016), “Yerel Halkın Turizm Faaliyetine Yönelik Görüş Ve Algılamalarının Belirlenmesi Üzerine Alanya'da Bir Araştırma”, Kastamonu Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 12, 325-342.

Büyüköztürk, Ş. (2010). Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Chatters, L. M. (2000), “Religion and Health: Public Health Research and Practice”, Annual Review of Public Health, 21. 335-367.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

Çoştı, Y. (2009), “Dine Normatif Ve Popüler Yaklaşım, Bir Dini Yönelim Ölçeği Denemesi”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8(15), 119-139.

Demerharh, N. J. (1976), “Religion and Social Class in America”, Sociology of Religion, New York.

Demirbulat, Ö. G. (2012), “Turizmin Sosyal ve Kültürel Etkilerinin Turist Rehberleri Tarafından Algılanması Üzerine Bir Araştırma: Trabzon İli Örneği”, Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 53-75.

Erikson, H. E. (1984), İnsanın Sekiz Çağı, (Çev. T.B.Üstün, V. Şar) Birey ve Toplum Yayınları; Ankara.

Günay, Ü. (1999), Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat, İstanbul, Erzurum Kitaplığı.

Günay, Ü. (2000), Din Sosyolojisi, İstanbul;İnsan Yayınları.

- Hardy, S.A. ve Raffaelli, M. (2003), "Adolescent Religiosity and Sexuality: An Investigation of Reciprocal Influences," *Journal of Adolescence* 26,
- Issı, Y. (2011), Türkiye Turizminin Yapay ve Doğal Çevre Üzerindeki Etkileri, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/8464> (erişim:15.06.2018).
- Karagöz, Y. ve Kösterelioğlu, İ. (2008), "İletişim Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Faktör Analizi Metodu ile Geliştirilmesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 81-98.
- Karakaya, S. (2008), Dindarlık ve Kişilik Arasındaki İlişki, Allport ve Fromm'un Karşılaştırmalı Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kımtar, N. (2008), Benlik Saygısı ve Dindarlık ilişkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Koç, M. (2008), Yetişkinlik Döneminde Dindarlık ile Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki ilişki, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Köktaş, M. E. (1993), Türkiye'de Dini Hayat, İzmir Örneği, İstanbul; İşaret Yayınları.
- Krippendorf, J. (1994), *The Holiday Makers. Understanding the Impact of Leisure and Travel*, Oxford, Butterworth-Heinemann.
- Kurt, A. (2008), "Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Açısı", T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Üniversitesi Dergisi, 17 (2), 73-93.
- Küçük, M. A. (2013), "Din - Turizm İlişkisi Çerçevesinde Yahudilikte, Hıristiyanlıkta Ve İslamiyette Hac Uygulamasına Genel Bakış", *Dini Araştırmalar*, 16 (42), 101- 128.
- Oktayer, N., Susam, N. ve Çak, M. (2007), Türkiye'de Turizm Ekonomisi, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2007-69, İstanbul.
- Olalı, H. ve Korzay, M. (1989), *Otel İşletmeciliği*, İstanbul: İşletme Fakültesi Yayın No: 214.
- Onay, A., (2004), *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*, İstanbul: Dem Yayınları,.
- Saroglou, V., Delpierre V. ve Dernelle R., (2004), "Values and Religiosity: A-Meta Analysis of Studies Using Schwart's Model", *Personality and Individual Differences*, 37, 721-734.
- Sezer, B. (1981), *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı*, İst. Üniv. Edebiyat Fak. Yay., İst.,
- Subaşı, N. (2014), *Din Sosyolojisi*, İstanbul: Dem Yayınları.
- Süt A. (2014), "İslam Ve Turizm İlişkisi, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* 9(11), 479-497,
- Unur, K. (2000), "Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 1-17.
- Uysal, V. (1996), *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, İstanbul; Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Wach, J. (1987), *Din Sosyolojisine Giriş*, AÜİF Yy. Ankara.
- Weber, M. (1996), *Sosyoloji Yazıları*, (Çev. T. Parla), İstanbul; İletişim Yay.
- World Tourism Organisation, (WTO), (1980), *Manila Declaration on World Tourism*, Madrid, World Tourism Organisation.